
5 Konfliktet: bashkërisht të kërkoen zgjidhjet (njohja e konfliktit dhe zotësia e zgjidhjes së tij).

6 Demokracia dhe të drejtat e fëmijëve: ne do të marrim pjesë në to! (*Kuptimi për drejtësinë, nocióni i demokracisë*).

Shumë nga këto tema u referohen përvojave shumë personale, përjetimeve dhe pikëpamjeve të nxënësit/es. Praktikimi i tyre në klasë kërkon nga mësuesi/ja delikatesë, maturi dhe një klimë klase të karakterizuar nga besimi dhe pranimiti. Pa këto parakushte të rëndësishme, rreziku është i madh që nxënësit/et nuk do të jenë të hapur për t'i trajtuar këto tema dhe qëllimet e paraqitura më lart nuk do të arrihen ose do të arrihen vetëm pjesërisht.

3. Orientimi në fushën e kompetencave në MGJP

Orientimi në fushën kompetencave, si një parim i rëndësishëm i pedagogjisë aktuale, trajtohet me hollësi në kapitujt 2, 5 dhe 9 të doracakut „Bazat dhe arsyet“. Janë tri kompetencat kryesore të një rëndësie themelore për temën e kësaj broshure:

- a) *Kompetenca e perceptimit*, e zgjeruar në kompetencën e pranimit: këtu bëhet fjalë për zhvillimin kognitiv të aftësisë ndijore-emocionale, për perceptimin e botës së jashtme dhe botës së brendshme me të gjitha shqisat, për zhvillimin e përfytyrimeve të brendshme për ta perceptuar veten si pjesë e proceseve të komunikimit. Nxënësit merren seriozisht dhe pranohen me botët e tyre emocionale dhe format e përvetësimit.

 - b) Tek *kompetenca e reflektimit* bëhet fjalë për zhvillimin e aftësisë kognitive, që duke përdorur gjuhën (përkatesisht konceptet abstrakte) të krijohen lidhje sa më të mëdha e të ndërsjella, të trajtohen dhe të reflektohen.

 - c) Tek *kompetenca (komunikuese) e të vepruarit* bëhet fjalë që të perceptuarit dhe të reflektuarit, nëpërmjet veprimit komunikues, të gjejë shprehje në botën personale jetësore. Nëpërmjet kësaj i mundësohet individit të ndikojë në mjedisin e tij jetësor dhe të zhvillojë forma të reja të shprehjes dhe perspektiva të reja të veprimit.
-

Sipas Holzbrecher (1999/2009; shih bibliografinë) tek kompetenca ndërkulturore bëhet fjalë për ndërlidhjen e fushës së subjektit me botën jetësore dhe me fushën shoqërore, në mënyrë që fëmijët dhe të rinjtë të mund të fitojnë përvojën e vetefikasitetit. Kjo kategori e katërt mundëson për të zhvilluar modele të reja përceptimi, reflektimi dhe veprimi.

4. Koncepti i mjedisit jetësor si bazë e rëndësishme

Se sa e rëndësishme është që pedagogjia dhe mësimi në shkollë t'i përshtaten botës reale jetësore të nxënësve/eve, është theksuar disa herë në doracakun „Bazat dhe arsyet“; krahaso sidomos kap. 5.4 dhe 2.3. Sigurisht, që orientimi nga bota jetësore luan një rol qendror edhe në pikëpamje të ndërkulturës dhe kompetencave ndërkulturore. Kjo, vlen edhe për aspektet gjuhësore të shoqërisë multikulturore: shumëgjuhësia e bota jetësore, jeta në, me dhe mes gjuhëve të ndryshme – është një realitet i gjallë, i cili duhet të diskutohet dhe të vlerësohet (krahaso posaçërisht për këtë qëllim, njësinë 3 «Gjuhët tona»).

Fëmija i MGJP si subjekt i mjedisit të tij të jetesës është gjithmonë edhe anëtar i shoqërisë. Si i tillë, ai lëviz në fushën e subjektit, mjedisit të jetesës dhe të shoqërisë. Me këto fusha lidhen edhe ndërveprimet e situatave të shumta ndërkulturore dhe ndërvepruese (interaktive). Këto kërkojnë të mësuarit ndërkulturore, ballafaqimin me proceset e identitetit dhe kushteve shoqërore. Në të njëjtën kohë ato mundësojnë që njerëzit ta përjetojnë veten si subjekte vetëvepruese. Pjesa në vijim e sqaron më për së afërmi këtë parim të rëndësishëm.

Subjekti dhe orientimi në mjedisin jetësor

Fëmijët dhe të rinjtë lëvizin në kontekste të ndryshme: në familje, në shkollë filllore, në kohë të lirë, tek të afërmit, tek fqinjët, me bashkëmoshatarët (në rrethin shoqëror) etj. Secila nga këto kontekste sociale paraqet një botë të vogël, me vlerat dhe normat e veta; tërësia e tyre e përbën mjedisin jetësor të individit. Orientimi në mjedisin jetësor, si parim pedagogjik ka kuptimin e orientimit drejt fëmijës si subjekt të caktuar (këtu dhe tani), me paranjohuritë e tij, me qëndrimet e tij, me rolet e ndryshme dhe me botën e brendshme të tij.

Fëmijët duhet të ballafaqohen me identitetin e tyre dhe me përfytyrimin që kanë për veten dhe për të tjerët, në mënyrë që ta perceptojnë veten të aftë si subjekte vetëvepruese dhe të marrin përgjegjësi për veten e tyre dhe për organizimin e mjedisit të tyre të jetesës. Ata duhet të zhvillojnë ndjeshmërinë (sensibilitetin) për perceptimin e vetvetes dhe të tjerëve dhe të ballafaqohen, si me ngurrimet (rezistencat) e brendshme, ashtu dhe me kërkesat e jashtme.

Orientimi në mjedisin jetësor, gjithashtu, do të thotë se fëmijët dhe të rinjtë, si pjesëmarrës në mjedisin e tyre të drejtpërdrejtë, fitojnë përvoja të cilat lidhen edhe me rrethanat e tyre jetësore dhe të strukturuar në aspektin kohor, hapësinor dhe social. Në punën me nxënësit/et e MGJP duhet të llogariten së paku dy sfonde kulturore dhe etnike: të këtushmet dhe të atjeshmet. Të parat qëndrojnë në aspektin hapësinor, në rrethin aktual, në vendin mikpritës. Mjediset jetësore në vendin e origjinës qëndrojnë në një rreth potencial, sepse për nxënësit/et siguria qëndron edhe atje – p.sh. tek farefisi i atjeshëm, ku mund të fitojnë përvojat, të cilat mund t'i përdorin pastaj si burime.

Përveç përmasës hapësinore, koncepti i mjedisit jetësor ka edhe një përmasë kohore. Për t'i dalluar këtu janë a) perceptimet dhe përvojat subjektive, aktualisht të përjetuara dhe b) integrimi social në strukturat më të mëdha, historikisht të zhvilluara shoqërore. Mësimi i orientuar nga mjedisi jetësor bazohet në të dy përmasat dhe orientohet në parimin e të mësuarit biografik. Ai e merr seriozisht faktin se vetefikasiteti i përjetuar në kohën e tashme i hap perspektiva individit që edhe në të ardhmen të mbetet i aftë për të vepruar dhe për t'i realizuar synimet e tij të identitetit. Duke qenë se mjediset jetësore, në të njëjtën kohë, përfaqësojnë edhe zona të zhvilluara historikisht, ato gjithashtu përfshijnë edhe përvojat e lidhura me biografinë e migrimit, kompetencat dhe burimet. Kjo mund ta ndihmojë fëmijën në vetefikasitetin e tij, duke e bërë atë të ndërgjegjshëm se përvojat e tij të mëparshme janë një burim i rëndësishëm për të.

Përpos përmasës hapësinore dhe kohore në konceptin e mjedisit jetësor vjen në vend të tretë edhe përmasa sociale. Nëpërmjet kësaj përmase, fëmija përfshihet në një sistem ndërveprimi që, në çdo mjedis të jetës shoqërore, i mundëson atij për ta interpretuar realitetin dhe për t'u sjellë në mënyrë të përshtatshme në atë realitet. Në çdo mjedis social fëmija shfrytëzon pasuri të ndryshme të dijes, modele të ndryshme të interpretimit dhe shpesh edhe një gjuhë të veçantë, të cilat ai i vë në shfrytëzim në situatat konkrete dhe ndërvepruese. Për shembull, nxënësit/et turq të MGJP në Zvicër kanë, në këtë kuptim, jo thjesht një kulturë (gjoja homogjene) turke dhe zvicerane, por një kulturë familjare, një kulturë shkollore, një kulturë të veçantë turko-zvicerane të migrimit, kanë gjuhën dhe kulturën e bashkëmoshatarëve, një kulturë të kohës së lirë, një kulturë të ushqimit, një kulturë të muzikës etj. Vlerat dhe normat e ndryshme, të cilat vlejnë në këto mjedise sociale veç e veç, qëndrojnë pjesërisht në kundërtënie mes tyre dhe relativizohen. Shpesh, nga përplasje ndërmjet këtyre mjediseve të ndryshme jetësore dhe modeleve të veprimit dhe interpretimeve, krijohen edhe tensione. Shembull klasik janë konfliktet që lindin nga fakti se prindërit janë ende të orientuar fuqishëm drejt sistemit të vlerave të vendit të

prejardhjes, por fëmijët e tyre i përfaqësojnë normat që ata kanë mësuar nga shoku i tyre/shoqja e tyre në vendin e emigracionit.

MGJP këtu mund dhe duhet të luajë rol të rëndësishëm ndërmjetësues. Këtë mund ta bëjë duke u mbështetur në parimin e ndërkulturës dhe të mjediseve të ndryshme jetësore të nxënësve/eve, si dhe në orientimin e tyre, ta marrë seriozisht dhe ta tematizojë. Nëpërmjet kësaj, zhvillohen mundësi dhe perspektiva të reja veprimi dhe ky mësim mund t'i forcojë fëmijët dhe të rinjtë në identitetin dhe rolin e tyre si organizues të jetës së tyre.